رهبر انقلاب در دیدار با دست‌اندرکاران همایش بین‌المللی تسنیم مطرح کردند

حوزهٔ علمیه وام‌دار آیت‌الله جوادی آملی است

خیلی خوش آمدید اقدامات محترم؛ و خیلی متشکریم از این توضیحات خوبی که هم جناب آقای اعرافی دادند، هم جناب آقای حاج‌آقا سعید [جوادی] گفتند راجع به این کتاب شریف و استفاده کردیم. آنچه باید در معرفی این کتاب گفته بشود، همین‌هایی بود که آقایان گفتند؛ چیز زیادتری نداریم.

من دوسه مطلب را [عرض می‌کنم]؛ یک مقوله، مقوله شخص آیت‌الله آقای جوادی است؛ یک مقوله، مقوله تفسیر تسنیم است؛ یک مقوله هم مقوله رواج تفسیر قرآن — حالا فراتر از علوم قرآنی، نفس تفسیر قرآن — در حوزه‌های علمیه است. راجع به آیت‌الله آقای جوادی، به نظر من حوزه واقعاً وام‌دار ایشان است؛ ایشان کار بزرگی انجام دادند. اینکه انسان از یک جای کوچکی شروع کند تفسیر قرآن را و چهل سال آن را ادامه بدهد، این کار آسانی نیست؛ یعنی انسان وقتی فکر کند، خواهد دید کار خیلی بزرگی است استقامت بر این کار، خسته نشدن در این کار، تردید پیدا نکردن در ادامه این کار، بلکه شاید — من البته توفیق پیدا نکردم این را نگاه کنم بفهمم — احتمالاً شوق و ذوق مفسّر محترم نسبت به آیات در گذشت زمان بیشتر هم شده باشد؛ احتمالاً باید این‌جور باشد. و اینکه انسان مبتهج به این کار — کار روی قرآن — باشد، خیلی بارزش است. صحبت شده بود یا ایشان راجع به همین کار تفسیری ایشان، خود ایشان مبتهج بودند به این کار و می‌گفتند این یک «المیزان» امروز است؛ تعبیر ایشان این بود؛ می‌گفتند این المیزان است، منتها المیزان باب امروز، برای امروز. انسان که نگاه می‌کند، [می‌بیند] واقعش هم همین‌جور است. بنابراین کار ایشان کار واقعاً بارزش است. البتهٔ فعالیت‌های علمی ایشان در زمینه‌های علوم عقلی و نقلی مهم است و جای تقدیر دارد، خیلی هم‌پیگیر از آنها به نظر من با این کار تفسیری ایشان، خیلی مقایسه نشود؛ یعنی به نظر من این کار، هم از کارهای فلسفی ایشان، [هم] از کارهای عرفانی ایشان، [و هم] از کارهای فقهی ایشان مهم‌تر و والاتر است. خداوند ان‌شاءالله به ایشان اجر بدهد، عمر ایشان را طولانی کند و این نشاطی را که موجب شد ایشان بتوانند این کار را در این مدّت طولانی ادامه بدهند، ان‌شاءالله ایشان را همیشه با این حفظ نشد؛ شاید بخواهند مراجعه کنند؛ پیش می‌آید که انسان گاهی مراجعه می‌کند، نظرش در مورد یک مسئله‌ای تغییر پیدا می‌کند، یک چیزی را اضافه می‌کند؛ ان‌شاءالله این نشاط در ایشان ادامه پیدا کند.

و اما راجع به مقوله تفسیر تسنیم؛ به نظر من این تفسیر از افتخارات شیعه است. من واقعاً می‌توانم این‌جور تعبیر کنم که از افتخارات شیعه است. تفسیر به معنای خاصّ خودش در این کتاب خیلی خوب انجام گرفته، [یعنی] آیه نبین شده، قوّت تفکّر عقلانی مؤلّف کمک کرده که برخی از مفاهیم ظریف، لطیف و دست‌نایافتنی به قرآن، فهمیده بشود. من البتهٔ خیلی توفیق نداشتم مراجعه کنم به [این] تفسیر؛ گاهی چرا، لکن دیشب و امروز برای اینکه خاطرات‌الله‌دین باشم، گفتم یک جلد از آن تفسیر را بیاورند من نگاه کنم، تصادفاً جلد چهلم، سوره یوسف [بود]. انسان نگاه می‌کند، واقعاً سرشار از مطالبی دانستنی است که می‌شد اینها را انسان ببندد بگیرد؛ متلاً فرض کنید [اینکه] «رؤیا» چیست؛ حقیقت رؤیا، بحث درباره حقیقت رؤیا. همان سبک کاری که مرحوم آقای طباطبائی در المیزان انجام دادند تحت‌عنوان بحث فلسفی یا بحث متلاً اجتماعی؛ متلاً این، در سطح عظیم این تفسیر بزرگ، گسترده است؛ یعنی اگر فرض کنیم آن کاری که حالا تسنیم به المیزان آن کار [انجام] شده، [مشابه آن] بنا باشد مباحث غیرتفسیری را از این کتاب استخراج کنند و جمع کنند، خودش یک دایرةالمعارف می‌شود؛ یک مجموعه بزرگی از معارف می‌شود که قابل استفاده است. و اینجا به مفاهیم مختلف، متلاً فرض کنید به مناسبت یک کلمه در یک آیه، و برای اینکه این استفاده خوب انجام بگیرد، به نظر من این تفسیر احتیاج دارد به یک فهرست فنی کامل. من نمی‌دانم حالا در این زمینه کاری شده یا نه. تفسیر، فهرست لازم دارد؛ این تفسیر، فهرست فنی لازم دارد تا هم موضوعات بیان بشود، هم ترتیب حروف یا [ترتیب] الفبایی ملاحظه بشود برای کار آنان — متلاً فرض کنید که راجع به فلان موضوع در مباحث بدانند در این تفسیر چه هست، بتوانند به‌زودی پیدا کنند آنها را و استفاده کنند. بنابراین هم تفسیر، هم به یک معنا دایرةالمعارف است. بنابراین انصافاً تفسیر تسنیم جزو افتخارات شیعه است. جزو افتخارات حوزه است و ما خدا را شکر می‌کنیم بر اینکه این کار انجام گرفت.

من شنیده‌ام، بعضی از طولانی بودن تفسیر — هشتاد جلد بودن آن — گلایه‌مندند و می‌گفتند که این تفسیر را خوب است کوتاه کنیم، خلاصه کنیم. من به نظرم این کار نه ممکن است، نه جایز است. یعنی این کار، تفسیر را از آن هویّت خودش می‌اندازد. کتاب تفسیر — به‌خصوص با این تفصیل — کتابی نیست که انسان بخواهد از اوّل بنشیند تا آخر بخواند که انسان بگوید هشتاد جلد است. طولانی است نمی‌توانیم بخوانیم؛ کتاب مرجع است؛ انسان یک آیه‌ای را می‌خواهد بفهمد، یک سوره‌ای را می‌خواهد بفهمد، یک موضوعی را می‌خواهد بفهمد، مراجعه می‌کند؛ این ۸۰ جلد باشد، ۱۰۰ جلد باشد، ۱۸۰ جلد باشد، فرقی نمی‌کند. بنابراین کوتاه کردن تفسیر [جایز نیست]. حالا امروز به نظر به من گفتند که بنا است آن قسمت‌های خلاصه تفسیری را که آن اوّل هر آیه ذکر شده، اینها را جمع کنند؛ خب یک چیزی خواسته شد اما نه، به نظرم می‌آید اسم آقای جوادی و اسم تفسیر تسنیم را با این کارها کوچک نکنیم؛ بگذاریم تفسیر همین‌طور به همین شکل باشد. منتها تفسیر می‌خواهد، فهرست لازم دارد؛ تفسیر حتماً بدون فهرست کم استفاده خواهد شد؛ باید فهرست بشود. این هم راجع به مسئله تسنیم.

اما راجع به مقوله تفسیر تسنیم؛ به نظر من این تفسیر از افتخارات شیعه است. من واقعاً می‌توانم این‌جور تعبیر کنم که از افتخارات شیعه است. تفسیر به معنای خاصّ خودش در این کتاب خیلی خوب انجام گرفته، [یعنی] آیه تبین شده، قوّت تفکّر عقلانی مؤلّف کمک کرده که برخی از مفاهیم ظریف، لطیف و دست‌نایافتنی به قرآن، فهمیده بشود. من البتهٔ خیلی توفیق نداشتم مراجعه کنم به [این] تفسیر؛ گاهی چرا، لکن دیشب و امروز برای اینکه خاطرات‌الله‌دین باشم، گفتم یک جلد از آن تفسیر را بیاورند من نگاه کنم، تصادفاً جلد چهلم، سوره یوسف [بود]. انسان نگاه می‌کند، واقعاً سرشار از مطالبی دانستنی است که می‌شد اینها را انسان ببندد بگیرد؛ متلاً فرض کنید [اینکه] «رؤیا» چیست؛ حقیقت رؤیا، بحث درباره حقیقت رؤیا. همان سبک کاری که مرحوم آقای طباطبائی در المیزان انجام دادند تحت‌عنوان بحث فلسفی یا بحث متلاً اجتماعی؛ منتها این، در سطح عظیم این تفسیر بزرگ، گسترده است؛ یعنی اگر فرض کنیم آن کاری که حالا تسنیم به المیزان آن کار [انجام] شده، [مشابه آن] بنا باشد مباحث غیرتفسیری را از این کتاب استخراج کنند و جمع کنند، خودش یک دایرةالمعارف می‌شود؛ یک مجموعه بزرگی از معارف می‌شود که قابل استفاده است. و اینجا به مفاهیم مختلف، متلاً فرض کنید به مناسبت یک کلمه در یک آیه، و برای اینکه این استفاده خوب انجام بگیرد، به نظر من این تفسیر احتیاج دارد به یک فهرست فنی کامل. من نمی‌دانم حالا در این زمینه کاری شده یا نه. تفسیر، فهرست لازم دارد؛ این تفسیر، فهرست فنی لازم دارد تا هم موضوعات بیان بشود، هم ترتیب حروف یا [ترتیب] الفبایی ملاحظه بشود برای کار آنان — متلاً فرض کنید که راجع به فلان موضوع در مباحث بدانند در این تفسیر چه هست، بتوانند به‌زودی پیدا کنند آنها را و استفاده کنند. بنابراین هم تفسیر، هم به یک معنا دایرةالمعارف است. بنابراین انصافاً تفسیر تسنیم جزو افتخارات شیعه است. جزو افتخارات حوزه است و ما خدا را شکر می‌کنیم بر اینکه این کار انجام گرفت.